

## LENENGO MAILLA KO IRAKASKINTZA GURE ERRIETAN LENGO GIZALDIAN

Nik, Ondarroa'n, billatzen aleginduarren ez dor aurkitu lenengo maillako irakaskintzari buruzko agiririk Udaletxeko paperetan 1672 urte arte.

Urte orretan, Udaleko batzar baten au esaten zan: Udalaren eskabidez, Eskolako mutiltxo en maixu izateko eskintzen da Domingo Bixente Iturrino eta Aretxaga, ikaslea, gaitasun, menpetasun eta apaltasun andiko gizona. «Hombre de mucha capacidad, sujeción y humildad» diño erderaz. Bere eskintza irakurri, idatzi eta Dotriña erakustera mugaten zan. Itxuraz zenbaketarik ez, gai ori ez dalako agertzen bere eskintzan.

Ez da esaten umeen eskola orduan sortzen zanik, eskolara-ko maixu lez eskeintzen zala baiño. Beraz, ba dirudi eskola ba egoala ordurako, edo ta izan lei Udalak orduantxe sortzea eskola au eta bertarako maixutzat mutil ori aukeratzea. Udalaren eskabidez, esaten da.

Beste gauza jakingarri bat: Mutillen maixu. Ez ete egoan nesken eskolarik? Leikena da ori, eta ziurrago alaxe izango zan. Kontuan eukiten ba dogu Euskalerrian luzaro egon zala emakumeei idazten ez erakusteko giroa, bestela denpora asko galduko ebela itxura bako karta eta idazkiak egiten-eta.

Jakiña da orrelako aitzakia erri askotan erabili zala eta origaitik erri askotan mutillentzako irakaskintza ipiniarren, nes-

kentzako ez zala eser gertuten.

### **XVIII garren gizaldia**

1729 urtean maixu barri bat aukeratu zan, Jose Jaio, murelagatarra. Urteko aloger lez 52 dukat agindu eutsezan, iru zatitan ordaintzekotan, eta orrez gainera lau ikatz karga egiteko aiña egur. Etxea libre. Oneri agindu jakona au zan: Umeei irakurten, idazten, zenbatuten eta Dotriña erakustea, eziketa ona emonaz. Eta umeak eskolan lez kalean be geldi eta naste barik eta zaratarik atara barik euki eta ibiltan erakustea.

Iru urtetarako aukeratzen zan, eta berak utsik barik eta kanpora joan barik bitarte orretan bere zeregiña beteko eban berba emon eban.

Geiago danez irakaskintza makal eta asiera-asierakoa zan emongo zana, baiña egia da oraindik argi bagako denporetan bizi giñala be.

### **Itxasketa eskolaren premiña**

Alaz eta ba dirudi arrantzalien artean, edo ta itxastarraren artean, egon zala itxasketa buruzko eskola bat sortzeko guraria.

1806 urteko liburuetan alaxe ikusten dogu.

Urte orretako Otsailla'ren 21'ko batzarrean, gaztediaren irakaskintzaren kezka agertu zan, esanez egitasmu edo plangintza bat bear zala gazteei lenengo letrak erakutsi eta Itxasketako ezaupideak be irarteko, eta orretarako ardauari petxa ipintea erabagi zan.

Eskola orreri Martian emon jakon asiera, bertako maixu lez erriko seme zan Candido Jose Lezea izentatuaz. Urteko alor-getzat, 400 dukat belloiko, etxea libre eta egur burkada bi agindu eutsezan.

Danok dakigu urte orreik, gerrak bitarte, txarrak izan zirala gure errientzat, erriak zearo pobretu eta al barik geratu ziralak.

1809'ko Uztaillean maixu orrek gogoratu eban, urrengo Martian beteten zitula bere tratuko lau urteak, eta beste tratu bat egin nai ebala.

Orduan sortu ziran iztillu eta nasteak.

Batek esan eban erria ez egoala eskola orreri eusteko egoe-  
ran, inguru guztian ez egoalako Maixurik Lezea'k aña irabazten ebanik.

Ille bete geroago deitu eutsen, eta bere alogera beratu bear zala eskatu. Maixua makurtu zan orretara, urteko 50 dukat beratzeko gertu agertuz. Baiña beste ordezkari batek esan eban erria pobrea zala eta ezin eikeala ezelako begirapenik euki irakaskintzagaz. Eta egia au zan: Maixuari zor eutsezela oraindik 1807 eta 1808 ko alogerak.

Onek Korrexidorearengana jo eban. Arek zorrak erreditu ta guzti ordaintzeko 'agindu ta azkenean erriak Arriaga baserri inguruan eukan soloa saldu ta aregaz ordaintzea erabagi eban.

Erria politikan nastuta ebillan. Origaitik maixuak be ba eukazan arerioak, bai eta aldekoak be.

Arerioak esaten eben Itxasketa eskola gazteentzat ipinieren, lenengo sei illabetetan euki zitula batzuk, eta arrezkero umeak bakarrik batzen zirala eskolan.

1814 urtean maixua kendu eben eta eskola sarratu.

Urte bete geroago barriro esaten da gazteak ez daukela ezelako irakaskintzarik ez eziketa (edukasiño) onik eta zerbait egin bear zala, besterik ezean lengo maixuagaz ituna egiñaz, baiña irabazten zitun 400 dukaten ordezt, 200 bakarrik irabazita.

Alaz eta Iraillean erabagi zan 300 dukat ordaintzea.

1819'n maixu barri bat aukeratu zan, lengoaren asarrez. Zazpi agertu ziran zeregin orretarako eta aukeratu zana urte baterako bakarrik, «ikusi arte bere irakaskintza eta gaiñerako jokatibidea maixu maillako gertaten ete zan».

Baiña orrez gaiñera beste 13 baldintza edo bete-bear leporatu eutsezan. Jakingarriak dira:

### **Maixuarentzako baldintzak**

1.- Goizeko zortziretatik amaiketara, eta ordu batetatik lauretara, ezelako utsik barik eta bere ordeztu beste inor laga barik, eskolan egon bear zala. Bitarte orretan, txikienetik nausienara, eguneko ikasgaia artuko eutsela banan-banan, bai eta idatziaz zuzendu eta kontuak egiten erakutsi, orretarako zenbakiak berberak ipinita, lau erregelak jakitera eltzeko eran, ikasleak *zigortu* eskolara joaten ez ziranetan, edo zarataka ebiltzanetan, edo ta euren zeregiña alperkeriz beteten ez ebenetan, zigorra neurritz emonda, itsutu barik, eta ez makillekin, bestelako astikaiekin baiño (no con Palos sino con Azotes).

2.- Jai egunetan eleizkizunetara joan bear zala mutil guztiekaz, asiera berbertatik, bera danen buru egonaz, bearrezko lotsaz eukiten aleginduaz. Orrez gaiñera egunero, illuntzeko Errosariora joan bear zan ikasle guztiekaz.

3.- Zapatu guztietan kalez-kale ibiñi bear zala Errosario abestuten, eguraldi on gertaten zan guztietan, Parrokitik asi eta bertara biurtu arte, azkenean bertan Salbea abestuaz.

4.- Maixuak ez ebala beste ardurarik eta irabazpiderik euki bear irakaskintza baiño eta ondo zaindu bear zitula beste gauzak, bere ikasleak ez bakarrik irakaskintzan, bai eta oitura onak artu eta zarrei lotsa eta menpetasuna gordeten.

5.- Ez zirala beartuten lau urtetik berako umeak eskolan artzera.

6.- Irakaskintza emoteko tokia, eskoletxea, Maixu berberaren konturakoa izango zala, eta itxurazkoa bear zala, erri-agintarien gogoko zana.

7.- Lau illabetetik lau illebetara, ikasleak maixuagaz batera, Udaletxera joan bear zirala, euren aurrerakuntza erri-agintarien

aurrean erakusten, eta euren lan eta paperetako idatziak bestelako jendeari erakusteko aukera eukiko ebela, orrela danen oniritziz maixuen lana ezagutzeko eran.

8.- Eleizak eratutako ibillaldi guztietan Maixua bere ikasleen artean joan bearko zala, mutillak illaretan eroanaz, kandela edo beste ezer artu barik, umeen ardura obeto beteteko.

9.- Abendu eta garizuma denporetan, dotriña erakutsi bearko ebala bere ikasleen artean euskaraz, bai eta ikasi naiko eben beste ume eta gizonei.

10.- Umeak, *eskolan eta eskolatik kanpora* gazteleraz berba egin bearko ebela eta orretara beartuteko erastuna erabiliko zala, eta zapatu bakoitzean azkenengo eroian mutillagandik Maixuak berak artu eta jasoko ebala, aurrez bearrezko zigorra emonda.

11.- Ez aita, ez ama, eta ez beste ume arduradunak ez ebela eskubiderik eukiko Maixuari emoten zitun zigorrekaitik ezer esateko, neurritz emonak ba ziran, eta inok orrela egin ezker, Maixuak eskubidea eukala Alkatearengana joateko, onek maixuagaitik txarto esaten ebenei legezko zigorra ipini al izateko.

12.- Erregetzak aginduta eukan lez, Maixuak bere irakatsiak Torcuato Torio'ren liburutik emongo ebazala.

13.- Maixuari ez emoteko ezelako kontratu idatzirik, eta esandako baldintzak bete ezik, bere izentapena bertan bera itxiko zala balio barik.

Agiri onen alboan au irakurten da: Dekretu au 1819'ko Gabonilla'ren 26'ean izenpetu zan.

Orra irakaskintzari buruz zelan jokutzen zan gure errietan oraindik azken gizaldian.

*Augustin Zubikarai*